

Предмет і система трудового права. Основні принципи трудового права. Суб'єкти трудового права. Трудові правовідносини.

1. Трудове право – провідна галузь українського права, яка є системою правових норм, що регулюють сукупність трудових відносин працівників із роботодавцями, а також інші відносини, що впливають із трудових або тісно пов'язані з ними і встановлюють права й обов'язки в галузі праці на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та відповідальність у разі їх порушення.

До методів правового регулювання праці – невід'ємної другої складової трудового права як самостійної галузі у складі цілісної системи національного права України – належать договірний порядок виникнення трудових відносин; рівноправність сторін трудового договору з підпорядкуванням їх у процесі праці правилам внутрішнього трудового розпорядку; специфічний правовий спосіб захисту трудових прав сторін трудового договору як органом трудового колективу (комісією з трудових спорів), так і державним органом (судом); участь працівників у правовому регулюванні праці через своїх представників, профспілок, трудових колективів. Цей спосіб реалізується шляхом встановлення і застосування норм трудового законодавства, контролю за їх виконанням, захисту трудових прав.

Невід'ємною складовою, що притаманна кожній галузі права, є її система, а точніше – правильне розташування тісно взаємопов'язаних частин, їх структурний ряд. Трудове право поділяється на дві групи. Перша – загальна частина, до якої входять такі інститути:

- а) поняття та предмет трудового права;
- б) основні принципи трудового права;
- в) джерела трудового права;
- г) суб'єкти трудового права;
- г) трудові правовідносини;
- д) колективний договір;
- е) правова організація працевлаштування працівників.

Основна риса зазначених інститутів загальної частини трудового

права полягає в тому, що вони поширюються на всі трудові відносини.

Друга група самостійних інститутів трудового права утворює особливу частину трудового права, до якої входять:

- а) трудовий договір;
- б) робочий час і час відпочинку;
- в) оплата праці;
- г) трудова дисципліна;
- г) матеріальна відповідальність;
- д) охорона праці;
- є) поєднання роботи з навчанням;

- е) нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю;
- ж) трудові спори.

Трудове право як самостійна галузь права у складі загальної системи права України має відповідні особливості щодо відмежування його від інших галузей права, зокрема: цивільного, адміністративного та інших.

Суттєву відмінність трудове право має і від адміністративного (останнім регулюється праця співробітників МВС України, Служби безпеки України, військовослужбовців Збройних Сил України тощо). Вона полягає в тому, що основним методом адміністративного права є виключно владні повноваження одного суб'єкта правовідносин і підлеглість йому другого суб'єкта цих самих правовідносин.

Трудове право України як складова частина загальної Теорії національного права є самостійною галуззю права має певні принципи правового регулювання праці.

Основні принципи трудового права за спрямованістю умовно об'єднуються у три групи, кожна з яких базується на таких основних джерелах трудового права, як Конституція України та КЗпП України. Перша група містить принципи, що сприяють залученню до праці, забезпеченню зайнятості й раціональному використанню робочої сили. Друга група об'єднує принципи, спрямовані на забезпечення високого рівня умов праці й охорони трудових прав. Третя група включає принципи, що розкривають сутність виробничої демократії та сприяють розвитку особистості працівника у процесі праці. Кожний з основних принципів трудового права (свобода праці та зайнятості, захист від безробіття, рівноправність у праці, справедлива винагорода за працю, охорона праці, право на відпочинок, професійну підготовку, захист трудових прав, право на

виробничу демократію, право роботодавця вимагати від працівника виконання обов'язку сумлінної праці тощо) належно спрямований і наповнений відповідним змістом. Першу групу складають три основних принципи трудового права:

- свобода праці й зайнятості, заборона примусової праці (ст.43 Конституції України, статті 5, 21,49-4 КЗпП України);
- право на працю, захист від безробіття, допомога у працевлаштуванні та матеріальна підтримка безробітних (ст. 43 Конституції України, статті 2,5, гл. III та III-A КЗпП України);
- рівноправність у праці й зайнятості, заборона дискримінації в праці (ст. 24 Конституції України, статті 2, 2і КЗпП України).

Головним змістом зазначених основних принципів трудового права є єдність можливостей працівника отримати роботу у роботодавця будь-якої форми власності відповідно до своєї спеціальності чи професії, у безпечних умовах праці, а за умови звільнення з роботи чи безробіття реалізується можливість сприяння держави у працевлаштуванні й матеріальної підтримки тимчасово непрацюючого.

Друга група основних принципів трудового права, на відміну від першої, де йдеться про правове забезпечення виникнення трудових відносин, розкриває зміст тих основних принципів трудового права, що реалізуються за наявності трудових відносин. До цієї групи належать такі принципи:

- справедлива винагорода за виконану роботу. Правове забезпечення здійснюється нормами інститутів: а) оплата праці; б) гарантії і компенсації;
- охорона праці. Правове забезпечення цього принципу здійснюється нормами таких інститутів:
 - а) трудовий договір (прийняття на роботу, переведення на іншу роботу);
 - б) охорона праці як загальний інститут, і в тому числі як посилені охорона праці жінок та молоді контроль за охороною праці;
 - в) норми матеріальної відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові в разі трудового каліцтва;
 - г) право на відпочинок. Правове забезпечення цього принципу здійснюється нормами таких інститутів: а) робочий час; б) час відпочинку;
 - д) поєднання роботи з навчанням;
- захист трудових прав. Цей принцип забезпечується нормами таких інститутів:
 - а) нагляд і контроль за додержанням трудового законодавства;
 - б) повноваження профспілок і трудових колективів;
 - в) трудові спори.

До третьої групи належать такі принципи:

– безплатна професійна підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації. Правове забезпечення цього принципу здійснюється нормами таких інститутів: а) працевлаштування і зайнятість населення; б) трудовий договір; в) робочий час; г) оплата праці й гарантійні виплати;

– виконання трудових обов'язків сторонами трудового договору. Правове забезпечення цього принципу здійснюється нормами таких інститутів:

а) трудова дисципліна; б) трудовий договір (дисциплінарні звільнення); в) матеріальна відповідальність сторін трудового договору за заподіяну шкоду;

г) розгляд трудових спорів.

Зазначені основні принципи трудового права України є передумовою розкриття правової сутності інституту суб'єктів трудового права та інститутів загальної і особливої його частин.